

УДК 159.923

ПСИХОТЕХНОЛОГІЇ В ІСТОРІЇ ТА МЕТОДОЛОГІЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

У статті аналізуються історико-психологічні передумови виникнення та особливості застосування психотехнологій. Зазначається, що наявність проблемної зони у визначенні й інтерпретації феномену "психотехнологія" обумовлена, як правило, історичними та лінгвістичними особливостями їх використання.

Ключові слова: психотехніка, технології, психотехнології.

The article examines the historical and psychological conditions of use and features психотехнологій. Зазначається that having problem area in defining and interpreting the phenomenon of "Psy" due, usually, historical and linguistic characteristics of their use.

Key words: psychotechnology, technology.

Постановка проблеми. Надзвичайно потужний, динамічний розмах економічних, політичних, ідеологічних і соціальних перетворень, трансформацій і змін сучасного життя країни за останні п'ять років призвели до духовної кризи соціального простору держави. Системна кризова ситуація в суспільстві, за свідченнями науковців, невпинно призводить до девальвації вищих цінностей, за якими і повинна розвиватися цивілізована правова держава. Втрата гуманістичних критеріїв організації життєдіяльності сучасного соціуму розширила групу ризику, що обумовлює різноманітні відхилення та порушення соціальної поведінки. Крім того, втрата сенсу життя, людських орієнтирів на повсякденну, нормативно схвалену поведінку призводить до невиправдано швидких темпів розвитку різноманітних психічних відхилень та розладів, а відтак і різних форм та видів девіантної та асоціальної поведінки.

Всі ці глобальні трансформації і кардинальні перетворення, що відбуваються, виключно, у всіх сферах нашої держави вимагають нагальної перебудови всієї системи соціально-психологічного супроводу соціуму.

Аналізуючи сучасні наукові дослідження з соціології, педагогіки,

психології доречно відмітити, що на даний час спостерігається форсований вплив різнопланових “психологічних технологій”, які можуть використовуватися і використовуються у різних формах роботи із населенням. Це і психосинтез, психодрама, гештальттерапія, трансактний аналіз, НЛП і інші психодіагностичні, психокорекційні та психологічні процедури та методики. Немаловажливим місцем серед них займають різнопланові психотехніки та психотехнології. Проблемне поле, вказаних вище феноменів, з позицій теорії і практики не раз ставало в центр уваги гуманістичного, трансперсонального, психоаналістичного та інших напрямів (У. Джеймс, Ф. Капра, А. Маслоу, О. Ранк, В. Райх, К. Роджерс, Ч. Тарт, З. Фройд, Н. Фодор, К. Уїлбер, К. Юнг і інші). Поряд із цим, для відновлення історико-психологічного дискурсу, доречно зауважити, що набагато раніше В. Райха, вітчизняний психолог П.П. Блонський зазначав, що система дихання найкраще характеризує людину, а ніж всі інші системи: “ми відчуваємо себе так, як ми дихаємо” [1].

На даний час, весь інтелектуальний простір психологічної галузі наповнений величезною кількістю різнопланових загальноосвітніх, навчальних і професійно-практичних семінарів, під час яких і відбувається засвоєння цих “психологічних технологій” з подальшим застосуванням їх у практичній діяльності.

У той же час “психотехнології”, виступаючи соціально-психологічними методами роботи із масами, не мають чіткого наукового осмислення. Зокрема, остаточно не поточнено, на яких методологічних та теоретичних засадах розроблена і представлена та чи інша процедура; яким саме чином та чи інша психотехнологія впливає на функціональний стан клієнта, викликаючи при цьому цілком прогнозовані, чи навпаки не очікувані психоемоційні та поведінкові реакції людини і саме основне — чи відповідає саме дана психотехнологія тим цілям та завданням, які ставить перед собою дослідник. Досить часто, як засвідчують зроблені нами аналітичні розвідки, теоретичні основи, які вибудовують основну вертикаль тої чи іншої психотехнології —

являються банально містичними і ненауковими. І використання, саме таких, основаних на ненаукових припущеннях *психотехнологій* — перетворюється в соціально небезпечний алгоритм із багатьма невідомими, кожна складова якого може призвести, як до різкого порушення нормального устрою життя, життєвих планів, — так і до повної деформації особистості. Тому розробка *соціально-психологічних технологій* з морально-етичним, гуманістичним та духовним змістом, на наш погляд, виступає однією із потенційних складових усунення кризового стану, як окремо взятої особистості, так суспільства вцілому. Саме відновлення системи корекції і формування особистості із чітко окресленими морально-етичними орієнтирами; забезпечення належної соціально-психологічної адаптації, як способу соціалізації людини до надто мінливої життєвої та суспільної ситуації виступатиме провідним вектором в побудові і застосуванні новітніх *психотехнологій*. Тому виникнення, створення і застосування даних *психотехнологій* є соціально необхідною і нагальною вимогою сьогодення.

Методологічною основою нашого аналізу даної проблематики стали основні принципи вітчизняної психологічної галузі, зокрема соціальної психології: активності психіки, історизму, детермінізму, єдності свідомості і діяльності, розвитку і особистісного підходу; діалектико-матеріалістичні погляди таких фундаторів психологічної галузі, як Б.Г. Ананьєва, В.М. Мясичева, С.Л. Рубінштейна, П.П. Блонського, Л.С. Виготського, О.М. Леонтьєва, К.К. Платонова, з проблем особистості в плані можливостей формування її властивостей у процесі соціалізації, які отримали подальший розвиток у психологічних та психолого-педагогічних дослідженнях вчених нашої сучасності (Д.Б. Ельконіна, Л.І. Божович, Д.І. Фельдштейна, Л.В. Запорожця, А.В. Брушлінського та інших), у роботах соціально-психологічного спрямування (К.А. Абульханової-Славської, Г.М. Андрєєвої, О.О. Бодальова, В.В. Новікова, В.Е. Селінова та інших). Також в останні роки вже сформувався розуміння того, що *психотехнології* являються саме соціально-психологічними методами (Новіков В.В.).

Також сучасний аналіз психотехнологічного руху (В.Л. Данилова, Л.А. Дергачьова, В.Г. Козаков, А.Г. Носкова, В.М. Мунілов, Л.А. Радзиховський, А.В. Петровський, Л.П. Щедровицький, М.Г. Ярошевський та інші) дали можливість представити історію психотехнічної ідеї в становленні вітчизняної психопрактичної традиції, прослідкувати реконструкцію цієї ідеї і її подальший розвиток у сучасних авторів (Ф.Е. Василюк, Л.І. Іванова, С.Б. Крайчинська, В. І. Олешкевич, В.М. Розін, В.Є. Сирітський, Б.І. Хасан та ін.).

Визначення місця *психотехнологій* в сучасній системі психологічного знання, обґрунтування їх можливих інтеграційних функцій в аналізі психологічної практики, ґрунтувалося на загально-методологічних аспектах психологічних наук і практик, полісистемності об'єкту психологічного дослідження, опозицій і узгоджень природничо-наукового і гуманітарного образів психології (Б.Г. Ананьєв, А.В. Брушлінський, М. М. Бахтін, В. Дільтей, В.В. Ільїн, В.П. Зінченко, В.Ю. Крилов, Б.М. Кедров, Б.Ф. Ломов, В.А. Лефевр, М.К. Мамардашвілі, В.В. Мінов, А.В. Петровський, Я.А. Пономарьов і інші).

Одночасно доречно зауважити, що на даний час у психології немає достатньо систематичних досліджень даної групи психологічних методів як у площині теоретико-методологічного аналізу, так і в практично-експериментальному аспекті. Відтак, *метою нашої статті є експлікація історико-психологічних передумов виникнення і застосування різнопланових “психотехнологій” з подальшим теоретичним переосмисленням даного феномену та їх впливу на особистість чи соціум.*

Основна частина. З аналізу великої кількості публікацій на окреслену нами тематику, доречно відмітити про наявність *проблемної зони* у визначенні й інтерпретації феномену “психотехнологія”, оскільки у більшості досліджень спостерігається відповідна взаємозамінність понять “психотехнологія” і “психотехніка”. Дана особливість, в першу чергу, базується на лінгвістичних особливостях (так термін “технологія” в англійській мові тотожний терміну *техніка*), відтак у більшості вітчизняних

перекладах термін “технологія” зберігає англomовне звучання. Також поняття “психотехнологія” частіше використовується вітчизняними дослідниками. Тоді нам необхідно поточними, чи збереження поняття “психотехніка” є не що інше, як історична традиція, чи все-таки, логічно і методологічно більш обґрунтовано.

Вперше термін “технологія” був запропонований **У. Бекманом** у 1722 році і з тих пір часто використовується, як в науковому, так і побутовому вжитку. У сучасних наукових дослідженнях *психотехнологічної спрямованості*, в основному, орієнтуються на традиційні визначення поняття “технології”. Зокрема, *технологія — це сукупність методів обробки, виготовлення, зміна стану, властивостей, форми матеріалу і напівфабрикату, що здійснюється у процесі виробництва продукції* (енц.словник, М. 1990., С.1341). Звідси завдання технології як науки — це виявлення фізичних, хімічних і інших закономірностей з метою визначення і використання на практиці найбільш ефективних і економічних, виробничих технологій. Тобто у понятті “психотехнології” відображений процесуальний аспект “технічного” для отримання кінцевого результату, послідовна схема психотехнічних дій. Порівнюючи дані визначення, наприклад із визначеннями в акмеології, то дана “цілеспрямована і впорядкована відповідним освоєнням предметної ситуації сукупність і послідовність дій” — отримала назву “психотехнологія” [11, с. 32].

Повертаючись до історичного аналізу становлення психотехнологічної парадигми, зауважимо, що в 1920-і рр. *психотехніка (як передумова розвитку психотехнологій)* отримує значний розвиток, маючи при цьому ряд характерних особливостей. Вона спочатку була пов'язана з психологією праці, об'єктом її розгляду була система взаємин людини і техніки, де питання раціоналізації праці виявлялися пріоритетними. Надалі термін “психотехніка” набуває більш звуженого поширення в літературі, проте, зміст психотехніки, її проблеми і методи увійшли до сфери психології праці, індустриальної психології, інженерної психології, прикладної психології,

зараз же часто під *психотехнікою* розуміють не стільки науковий напрям, скільки метод дії на психіку людини. В принципі, виділяють *три концепції розвитку психотехніки*: як *самостійної галузі* (Г. Мюнстерберг), як *складова частина психології праці* (С.Г. Геллерштейн) і як *певний практичний рівень загальної психології* (Непопалов В.М.). Сьогодні можна стверджувати, що всі ці *три концепції* мали неабиякий вплив на формування як практичної психології, так і і сучасних *психотехнологій*, знаходячи своє віддзеркалення в їх загальній методології.

Доречно також зауважити, що складність розмежування понять “психотехнологія” і “психотехніка” обумовлені нечіткістю понять “техніка” і “технологія”. Оскільки з однієї сторони, дані поняття пов`язані ієрархічно (засіб— дія), іншої — ці зв`язки, особливо у соціальних, психологічних та педагогічних технологіях мають співвідносний характер: в залежності від контексту чи навпаки.

Також доречно звернути увагу і на наступний, неоднозначний аспект співвідношення понять “технологія” і “техніка”. У свій час **Е. Штренаер** у статті “Філософія техніки: труднощі однієї філософської дисципліни” [13] вважає, що філософія технології не є випадковим і тотожним. Однак, як зауважує далі **Штренаер**, у випадку із технікою і технологією мова йде про зовсім інші категоріальні відмінності. Технологічність виявляється у практиці, у свою чергу із цієї ж практики бере початок проблемоутворюючий імпульс [13, с. 58-60].

У сучасній соціокультурній ситуації ми можемо спостерігати підвищений запит на психологічну допомогу, процес стихійного впровадження різноманітних *психотехнологій* - від екстрасенсорики і психотерапії до мислетехніки. В зв'язку з цим необхідно відмітити також і емпіричну ситуативність багатьох результатів, той факт, що багато *психотехнологій* не пройшли наукову апробацію, а, отже, результати їх застосування можуть носити випадковий характер. З іншого боку, активно йде процес накопичення *психотехнологічного* матеріалу, який піддається

науковому аналізу. Медична, вікова, педагогічна, соціальна, інженерна психологія, психологія управління та інші галузі психологічної науки успішно застосовують сучасну техніку (психотехнологію) надання допомоги на практиці [7].

Загалом поняття “психотехнологія” сьогодні активно використовується в термінологічному пласті опису і аналізу професійної психологічної практики. Але, як зазначає Невструєва Т.Х., його широке використання поки що не призвело до деякого загального спеціалізованого (власне психологічного) визначення. Зазвичай його вживають із поняттям “технологія”, зберігаючи при цьому загальний зміст словникових тлумачень [6, с.284].

Сам термін “технологія” включає *три основні значення: власне технологія* (як сукупність методів і процесів, послідовна система дій); *технологія як опис способів виробництва; технологія як наука* [Толковый словарь русского языка под ред. Ушакова. Т.4. 1949, С.703; С.И. Ожегов, Словарь русского языка. М., 1989; Советский энциклопедический словарь. М., 1990, С.134; Большая энциклопедия. Т. 25. 1976, С.537].

Вбільшості, всі ці основні характеристики поняття “технологія” були закладені вже у перших працях **Й. Бекмана** (1739-1811), **Й. Моріц Поппе** (1776-1854), **У. Гартінга** (1836-1900), **Ф. Рело** (1829-1905). Так **Йоганн Бекман** запроваджує поняття “технологія”, вперше визначив її статус як самостійної науки, яка дає систематичне впорядкування і фундаментальне впровадження, також визначив її значення як загальної технології. **Ернест Гартінг** наголошував на необхідності створення нової науки “технологіки” у якій реалізується нова форма логічного, а саме “технологічного підпорядкування”.

Як засвідчують наукові дослідження, *технології* за останні дві сотні років суттєво змінилися і модифікувалися, але все-таки, змістове навантаження даного поняття, основні завдання, цілі організації *технологічних знань*, що визначені у перших *технологічних узагальненнях* і

осмисленні у перших філософських аналізах техніки принципово не змінилися. А від так проекція запропонованих раніше визначень *технології* на соціальну, педагогічну, і зокрема, психологічну сфери діяльності їх поглиблення та деталізація залишається в рамках трьох основних значень [4], що в принципі дозволяє включити розуміння поняття “*психотехнології*” в деяку уніфіковану схему із визначенням достатнього для різних цілей аналізу психотехнологічного макету.

Загалом, *психотехнологія* — це власне практична, процесуальна частина дій психопрактика (поряд із знаннями і вміннями), що виступає похідною від поняття психотехніки, оскільки є ланцюгом психотехнічних дій (тобто дій, які направлені на формування (конструювання, проектування) відповідних психологічних новоутворень. Змістовною одиницею, що об’єднює ці два поняття виступає термін “психотехнічний”. У більш вузькому значенні, “психотехнологія” - це наука про практичне використання психологічних технік управління людьми [8, с.4-5]. Більш реальна точка зору, що сьогодні психотехнологія представляє собою науковий простір, що потужно розвивається із тенденцією відповідного становлення як наукової дисципліни [6, с.289]. Так у зарубіжних сучасних дослідженнях прослідковується та прогнозується можливість науково-дисциплінарного оформлення психотехнології уже до кінця 2020 року.

Якщо провести подальше порівняння модифікації поняття “психотехнологія”, наприклад із педагогічною галуззю, то можна побачити багато подібних і суміжних із психологією аспектів, зокрема науковими (педагогічні технології — це частина педагогічної науки, яка вивчає і розробляє цілі, зміст і методи навчання); процесуально-описові (алгоритм процесу, сукупність цілей, змісту, методів і засобів, які необхідні для досягнення прогнозованих результатів навчання); процесуально-дійові (здійснення технологічного (педагогічного) процесу, функціонування всіх особистих інструментальних і методологічних засобів). Сумуючи всі ці аспекти “педагогічна технологія” — це частина науки, яка досліджує

найбільш раціональні шляхи навчання, способи і принципи, які застосовуються в якості реального процесу навчання [10, с.15].

Подані вище міркування ще раз підтверджують нашу думку, що використання такого конструкту як “*психотехнологія*” в дослідженнях і технологічних розробках носить, як правило, контекстуальний характер.

Отже, підсумовуючи зазначимо, що *психотехнологія* — це система категорій, принципів і моделей, що описують психічну реальність, людську істоту або соціальну групу як цілісність, що розвивається, зорієнтована на практичну роботу з індивідуальною психікою або груповою психологією, і що включає конкретні методи, прийоми, уміння та навички щодо цілеспрямованої зміни (розвитку) особистості і групи. Початковим пунктом будь-якої *психотехнології* є певні свідомі дії, хоча точкою прикладання цих зусиль може бути як психіка, так і тіло.

Наведена вище дефініція дає уявлення про *психотехнологію* у першому наближенні і носить робочий характер. Власне кажучи, поняття *психотехнології* може бути експліковано тільки усім контекстом, в якому це поняття розгортається; ще точніше — усіма контекстами, в яких *психотехнології* описуються і досліджуються. У цьому сенсі можна говорити про повне, вичерпне пояснення *психотехнології*. З іншого боку, будь-яка *психотехнологія* виростає з безпосереднього процесу життя як абстрагування і рафінування її певної межі. І потім вже як відрефлектоване, витончене, культурне новонадбання, що повертається до неї, будучи посиленою усвідомленням її діючих механізмів і ясним розумінням цілей [4].

За кожною *психотехнологією* стоїть яка-небудь психологічна школа, духовна або релігійна течія або деяке їх складне поєднання. Кожен з цих культурних феноменів, у свою чергу, має свої передумови, підстави і генезис. Часто ці школи і течії протилежні щодо своїх базових установок і, відповідно, різні і протилежні їхні практики, цілі і оцінки результатів. Можливість орієнтації в цьому океані концепцій і практичних методик вимагає об'єктивного дослідження їх методологічних і інших підстав та

передумов.

Загалом, з точки зору психології, педагогіки і менеджменту, *психотехнологія* як вид діяльності має відносну самостійність в усіх громадських сферах, де вирішуються завдання оптимізації якого-небудь процесу: освіти, виховання, громадських стосунків та ін. У руслі такого підходу вводиться поняття *акмеологічних технологій*, які відносяться до ряду соціально-гуманітарних *психотехнологій* і є способом організації і впорядкування доцільної діяльності, сукупністю прийомів, спрямованих на досягнення заданого результату. *Акмеологічні технології* включають комплекс соціально-гуманітарних і суспільно-наукових знань і здатні якнайповніше розкрити суть людини. *Різні рівні* (психологічний, фізіологічний, медичний, соціально-психологічний, педагогічний, управлінський, етичний, екологічний, правовий та ін.) *психотехнологій* дозволяють моделювати і розвивати інтелектуальну, емоційну, волюву сферу, сферу психічної активності особистості, комунікативну і професійну культуру ділового і міжособового спілкування, соціальну і моральну нормативність, комунікативний, мотиваційний та інші рівні людської самосвідомості. Тобто, *акмеологічні психотехнології* - це сукупність інноваційних методів і операцій, за допомогою яких людина орієнтується, з одного боку, на свій саморозвиток, творче самовираження з метою досягнення оптимального результату в професійній діяльності, а з іншого боку, на оптимальне розкриття свого внутрішнього потенціалу, підвищення професіоналізму і адаптаційних можливостей особистості і реалізацію її внутрішніх ресурсів. У центрі цієї *психотехнології* знаходиться сама особистість як суб'єкт діяльності і як творча індивідуальність. Можливі наступні конкретні *психотехнології розвитку*: педагогічні; акмеологічні — розвиток своєї особистості, індивідуальності самою людиною; психотехнології самопізнання, саморозвитку, самореалізації (в тому числі і психотехніка інвентаризації, самопрограмування, саморегуляції, самоствердження і самопрезентації); психотехнології розвитку мотиваційної,

когнітивної, емоційної сфер особистості [9, с. 17-19].

Як правило, *психотехнології* включають цілий комплекс природничо-наукових і гуманітарних знань. Об'єктом *технологізації* стають особистісні зони розвитку людини, способи і засоби життєдіяльності, професійного становлення. Ключове завдання більшості *психотехнологій* - сформувати і закріпити в самосвідомості особистості потрібнісну необхідність в самопізнанні, саморозвитку і самореалізації, що дозволяє спеціальними прийомами і технікою самоактуалізувати особистісне і професійне "Я" [12, с. 17-18].

Розумне використання *психологічних і акмеологічних технологій* в організаційній діяльності сприяє підвищенню ефективності діяльності організації і особистісному зростанню людини як особистості, як професіонала і як члена колективу.

Більшість професій та спеціальностей мають свої психотехнології, застосування яких, як правило, націлено на розвиток відповідних професійно-значущих якостей та властивостей професіонала (як представника відповідної професійної спільності). Для прикладу, для професій типу «людина-людина» - характерною властивістю є така властивість, як емпатія. Психотехнологія і емпатія мають загальну психологічну природу, яка проявляється в спрямованості обох феноменів на подолання внутрішньої ізоляції, на формування здатності сприймати і відгукуватися на емоційні стани інших людей, на встановлення взаєморозуміння між людьми, на розвиток співпереживання, зниження рівня агресії і профілактику міжособових конфліктів [2, с. 3], що має не лише глибокий психологічний зміст, але і виконує серйозну соціальну функцію.

Не даремно за визначенням Л.С. Виготського, *психотехніка* (як складова *психотехнології*) є одним з головних методів у формуванні психіки. Використання *психотехніки* сприяє встановленню контакту з оточенням, формуванню експресивного репертуару особистості, формуванню умов для

емоційного обміну, розвиває вміння сприймати переживання іншого і відображати його [2, с. 9,12,15].

Відповідно до методологічної програми Л.С. Виготського провідною установкою психології повинна була стати "*філософія практики*" ("*методологія психотехнології*"). При цьому психологічну теорію, засновану на філософії практики, можна позначити як "*психотехнічну*": її епістемологія в істотній мірі відрізняється від епістемології традиційної, "академічної", а точніше, натуралістичної психологічної теорії. *Психотехнічна теорія* - це теорія розвиваючої роботи з об'єктом, а не теорія самого об'єкту. *Психотехнічна теорія* на відміну від класичної психологічної теорії природничо-наукового типу має такі характерні риси: базується на "філософії практики" Л.С. Виготського; включеністю етичних цінностей у зміст теорії; активною позицією суб'єкта пізнання; адресованістю психологу-практику [3, с. 12,15-16]. Будучи спрямованою на формування специфічних властивостей особистості в процесі певної діяльності, об'єктом тієї, що технологізувала при використанні психотехніки і одночасно предметом технологій можуть бути як когнітивні, емоційні, вольові процеси, так і особистісні властивості і якості людини [5, с. 9].

Завершуючи, є сенс відмітити, що у сучасному психологічному знанні зараз відбувається перехід від дослідницької парадигми до психотехнічної та психотехнологічної, від пізнавальної позиції до соціально-організаційної, від пасивних форм поведінки до діяльнісних [7], що відповідає становленню і розвитку психотехнічної та психотехнологічної парадигм в сучасній психології і має величезний вплив на людську діяльність, в тому числі і професійну.

Висновки. Підсумовуючи вище наведені експлікації історико-психологічних передумов виникнення, інтерпретацій та особливостей застосування різнопланових психотехнологій зазначимо, що поняття "*психотехнології*" мають довгу і цікаву історію. На етапі становлення суспільства вони зародилися як звичайні шаманські практики, потім існували

в усіх культурах як сакральні і езотеричні елементи релігійного і церковного життя і різних таємних товариств. В той же час *психотехнології* завжди складали певний аспект безпосереднього процесу життя і діяльності, будучи включеними в них як невід'ємна і змістовна частина, хоча і не завжди рефлексована і спеціально не виділяюча. З 10-х — 60-х років XX століття, у міру того як психологія усе більш розвивала свій прикладний аспект, *психотехнології* отримали, з одного боку, науковий статус, з іншої — стали проникати в усі сфери соціального життя і поступово ставати невід'ємною частиною громадського буття, перетворюючись на ще одну діючу свідому силу особистісного і соціального прогресу.

Сучасні *психотехнології* можуть мати різні *стратегії використання*. Зокрема, можуть бути застосовані лише як елемент в продовж одного дня (для вирішення нагальної та гострої проблеми), також можуть бути використані час від часу (у міру виникнення необхідності), а можуть бути навіть актуальним принципом впродовж більшої частини життя людини, принципом її саморозвитку, досягнення цілей.

Хоча кожен із наведених стратегій використання *психотехнологій*, так чи інакше, представляє певну системну дію на людину, соціальну групу або суспільство в цілому, щодо завдань, на рішення яких дані *психотехнології* націлені, їх можна розділити на такі, що мають комплексну, інтегральну дію (*інтеграційні психотехнології*); вирішують певні вузькі завдання або формують конкретні якості (*цільові психотехнології*) і методико-процесуальні, як такі, що самі навчають алгоритму та особливостям їх застосування (*метапсихотехнології*).

Становлення і розвиток *психотехнологічної парадигми* в психології характеризує вихід психологічного знання і основ його раціональності на новий рівень свого розвитку, хоча значення психотехніологічних досліджень не зводиться до розробки ефективних методів і прийомів впливу на людську свідомість, а полягає передусім у виробленні загальнопсихологічної методології.

Література

1. Блонский П.П. Память и мышление : Избранные педагогические и психологические сочинения, – М., 1979. Т. 2. С. 118-340.
2. Бенеш Н.Л. Актерская психотехника как психологическое средство развития эмпатии личности. Автореф... канд. психолог. наук. – Хабаровск, 2007.
3. Василюк Ф.Е. Методологический смысл психологического схизиса / Вопросы психологии, 1996. №6.
4. Козлов В.В. Теоретические и экспериментальные основы интенсивных интегративных психотехнологий в социальной психологии. Автореф. ... докт. психолог. наук. – Ярославль, 1999.
5. Науменко Е.А. Аутопсихологические способности государственных служащих и пути их развития. Автореф. ... канд. психолог. наук. – М., 2008.
6. Невструева Т. Х. Психотехника как научная дисциплина психологической практики. Дис. докт. психол. наук. – Санкт-Петербург, 1999
7. Непопалов В.Н. Место психотехники в системе психологических знаний: историко-психологический анализ. Автореф. ... канд. психолог. наук. – М., 1998.
8. Руденский Е.В. Основы психотехнологии общения менеджера. – М ИНФРА; М. – Новосибирск: НГАЭ, 1997.-180 с.
9. Сибигатуллина Г.Р. Развивающие акмеологические технологии в системе совершенствования профессионального самосознания государственных служащих. Автореф. ... канд. психолог. наук. – М, 2007.
10. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. Учебн. пособие. М.: Народное образование, 1998. – 256 с.
11. Теория метафоры – М.: Прогресс 1990.- 511с.
12. Чупшев Д.В. Психолого-акмеологические методы и технологии преодоления профессиональных кризисов работников прокуратуры. Автореф. ... канд. психолог. наук. – М., 2007.
13. Штренаер Э. Философия техники: трудности одной философской дисциплины // Философия техники в ФРГ. –М., 1989. – С. 54-74.

ПСИХОТЕХНОЛОГИИ В ИСТОРИИ И МЕТОДОЛОГИИ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКИ

В статье анализируются историко-психологические предпосылки возникновения и особенности применения психотехнологий. Отмечается, что наличие проблемной зоны в определении и интерпретации феномена "психотехнология" обусловлено, как правило, историческими и лингвистическими особенностями их использования.

Ключевые слова: психотехника, технологии, психотехнологии.